

Повратак у деведесете једна је од тема које окупирају Србију. Има и оних који сеире о 4. и 6. октобру и верују да се не може говорити о повратку, да из деведесетих никада нисмо ни отишли. Расправа би деловала академски, да не изазива провалу претећих речи.

И уз најповољније околности тешко бисмо оставили за собом деценију у којој смо историју производили ефикасније од свега другог. Године ружне транзиције и уцењивачке европеизације које су уследиле показале су се још сложенијим и амбивалентнијим од гадних ратова. После Милошевића варали су нас националисти којима није стало до државе, либерали који не хају за слободу и грађански активисти који не маре за права оних са којима се не слажу. Њихово братство у профитерству, лицемерју и цинизму створило је одличну подлогу за нарастање апатије и екстремизма. Када се згађени надвикују са згроженима, најбоље је ћутати.

Ипак, верујем да се у општој конфузији и какофонији катастрофичара и пљувача вреди запитати где све чучи "слобизам" у постмилошевићевској Србији. Да ли се најружнији аспекти деведестих – бујање опасне логике оцрњивања, убилачке мржње и искључивости – крију само у мозговима насилних хомофоба и српских шовиниста? Има ли данашњи неолиберални, НАТО антифашизам у Србији неке сличности са патриотским, милошевићевским антифашизмом који је овде завладао почетком деведесетих? Коначно, да ли је политичка Србија прешла пут од Книна до парка Мањеж, не приметивши да се највећи непријатељ најчешће крије у огледалу?

Пре две деценије слушали смо о "великохрватској геноцидности" и "оживљавању фашистичких нагона хрватског народа и непријатељства према српском живљу". Дежурни шовинисти су нас годинама убеђивали да су хрватски римокатолици клерофашисти, да су "лаж и мржња... два основна саставна дела свих" њихових молитви, да треба "зауставити хрватску звер" и да у Туђмановој држави траје нескривени геноцид. Загреб је за многе постао "нови Минхен", град из којег креће "офанзива против свега што је напредно, демократско и слободарско". Неки су

наставили да се надају да ће "смрдљива селендра у којој живи швапска и мађарска копилад" бити спаљена.

У међувремену ноздрве су постале преосетљиве и на другом полуполитичког спектра. Ако мислите да је појам фашистичког антифашизма бесмислен, прочитајте реченице које би, ако избаците само једну (једанаесту) реч, загрејале и Хитлерово срце: "Ову православну септичку јаму треба затрпати да се не шири фашистички смрад Европом. Србијо, нема ти спаса, а и не заслужијеш." Овај страшни суд наћи ћете у београдском гласилу који се представља као критички коректив стварности и "портал за који не постоје табу теме или табу појединци".

Неки табуи нису на одмет. Зло се обично најпре појављује у језику. Говор производи насиље. Претварање људи у дивље звери било је увертира у најмрачније странице историје – неки од најстрашнијих злочина почињали су позивима да бештије буду истребљене, а дивљици цивилизовани. Да табуи постоје можда данас наши агресивни аутошовинисти не би писали о "српским зверима" и пребројавали "фашистичку гамад". Неки као да су већ заборавили вуковарску срамоту и прижељкују репризу урбицида: "Остаје само нада ... да ће Параде бити, па макар и Београд горео. Овакав какав је сада он никоме више не треба."

Овакве речи долазе од грађана који у Србији у којој не може да буде одржана Парада поноса виде "варварство које ни најгори фашисти нису радили" и који верују да овде "клерофашисти јесу држава" те да је "ова земља изабрала фашизам". Уплашени "помахниталим умом фашиста и сличних мрачњака", они траже десетогодишње казне "без судске парнице
(sic)

... свакоме појединцу који би током Параде рушио градску имовину". Уз оне који нам поручују "Припремите се за SERBISCHE KRISTALLNACHT" су и, чини се, збуњени антифашисти којима је забрана Параде била повод да изразе жаљење што су нацистички војници одавде отишли 1945. године. Ваљда не треба да нас чуди да на континенту на којем данас најбоље живе деца господара смрти у Аушвицу (и Старом сајмишту, некада не морамо гледати далеко), тек мали корак дели неолибералну љубав према свему "европском" од носталгије за нацистичком окупацијом.

Претешке речи, нарочито оне које нацификују неистомишљенике, моћна су (анти)политичка машина. Али наша два агресивна антифашизма не уједињује само схватање да су њихови непријатељи нацисти, људи без мозга са бајонетом у устима". Данас, као и почетком деведесетих, у центру ових деструктивних и дехуманизујућих

наратива су жртве нарочито политички најкорисније, ућуткујуће жртве.

Признајем, тешко је било бити Србин у Загребу 1991. године и, нажалост, није лако бити лезбејка у Београду двадесет година касније. Прекодрински Срби, за острашћене трабанте Милошевићевог режима, и LGBTQI (инклузија захтева много великих слова) популација, за нестрпљиве европеизаторе, корисни су из истих разлога. Њихово страдање и угроженост – и стварна и она надувана медијском и активистичком хистеријом – служи да се дисквалификују људи који не пристају на речник самопроглашеног, запенушаног антифашизма. Ове жртве су претворене у оружје потчињавања, делегитимисања дијалога и рационалног, критичког приступа друштвеним проблемима.

Дискриминисани, уплашени или само незадовољни, ови уплашени људи бивају искоришћени како би разум, слобода и демократија били гурнути у сенку њихове стрепње. Наличје њихове упорне виктимизације, додатног замрачивања сенке у којој живе, јесу обилато спонзорисани наративи нацификације – некада Хрвата и Албанаца, данас Срба. Прихватање шовинистичких идеологија, као и њихових мање транспарентних аутошовинистичких варијација, умногоме зависи од уверљивости прича о угрожености политички и медијски најпрофитабилнијих жртава. Њихова стварна страдања бивају искоришћена за делигитимисање непристајања на доминатни ("први") дискурс, некада националистички, данас неолиберални.

И Милошевићеви медији деведесетих, као и бројна гласила грађанске нетолеранције и НАТО "диплократије" током последњих десетак година, успешно су стварали слику да је над главом Крајишника, односно LGBTQI популације, ултимативно, дакле нацификовано зло: некада хрватски и албански, данас "србијански" клерофашисти.

Пре двадесет година супротстављање ратнохушачким политикама које су нуђене као одговор на угроженост Срба у Хрватској, довођење у питање прича о размерама и природи претњи и насиља коме су Крајишници или загребачки Срби (ко се још сећа породице Зеџ?) били изложени, носило је ризик да будете описани као издајник. Оптужба да неко одбија да заштити "остатке закланог народа" била је замајац пропагандистичке машине која је производила "издајнике" и "плаћенике". Она је оклеветанима одузимала право да говоре. Наиме, непристајање на пратеће дискурсе дехуманизације и нацификације, озверивања Албанаца и Хрвата, и касније Бошњака, неретко је било праћено сатанизацијом и карактерним убиством од стране тадашњих антифашиста.

Ново време донело је нове "нацисте", а на место непријатеља српства дошли су непријатељи Европе. Свако ко забрану Параде поноса не узима као знак да је ово "православна џамахирија, на корак од Ирана, на педаљ од фашизма, а већ дубоко у нацизму (*sic*) и расизму" ризикује да буде оптужен да је сам клеронациста, односно да, у најбољем случају, "или ништа не зна, или је слеп, или пак, бесрамно лаже". Неке ствари овде данас може само да каже Ведрана Рудан, а да не буде проглашена за (српску, то се већ некако подразумева) клерофашисткињу. Тешко је духовиту Хрватицу бритког ума везати за нацификованог Добрицу и аушвицизовану Сребреницу. (Претеривања је на језик искуства најлакше превести рогобатним речима.)

Пре Параде, Сребреница и њени злотвори постали су саставни део многих кућних аптека грађанске нетолеранције, инстант лек за овдашње неолибералне дилеме који ефикасно убија свако "али", кључну реч (стварне) толеранције. То "али" подразумева пристајање да постоје и туђа искуства и историја. Свест да постоје и "њихова" страдања и "њихове" море представља један од предуслова за разговор који се не своди на гађање геноцидима – он мени Поточари, ја њему Јадовно. Без те свести постоје само апатија и ућуткујући наративи у којима је све јасно, у чијим митологијама "нема али", у којима није могуће, да парафразирам Махмуда Мамданија, да жртве постану убице.

У наративима страдања нема много места за уважавање различитости, али има много недоследности које треба да преведу амбиваленцију и сивило стварности у црно-беле фантазије и митове. У њима је традиционалног, српског "свечовека-богочовека" заменио модерни, десрбизовани неолиберални натчовек. Патриоту који пуца од здравља и који је, по потреби, мало алфа мужјак а мало голорука жртва, заменила је слика новог хероја: забринутог и дежмекастог ур-грађанина згађеног лица који је саморазумевањем већ у ЕУ, а својим бесом и фрустрацијом у Србији. Иза новог идеала се обично крије самопроглашени, интернет космополита који прижељкује смрт Добрице Ћосића, мрзи Драгана Ћиласа и воли да верује да је овде добро само лоповима и нацистима и да је он сам "приближно Јеврејин", постисторијска инкарнација ултимативне невинне жртве.

Тешко је ту бити паметан. Мало је оних који би да споје Јасеновац и Сребреницу, а много је оних који би да забораве и једно и друго стратиште, али се не усуђују да то јавно кажу. Није лако овде живети између две ватре, на нишану оних којима Београд смрди на вајмарски Минхен и оних који у свакоме ко мисли да је Косово изгубљено види НАТО пешадију.

Можда би било лакше да неки од активиста који инсистирају на неопходности одржавања Параде поноса не сеире о балванима и не призивају албанску "Олују". Добродошла, иако мукотрпна, нормализација LGBTQI идентитета, праћена је, нажалост, денормализацијом националног. На ставове оних који у хомосексуалности виде патологију, овде пречесто бива одговорено схватањима да свака национална перспектива представља, да цитирам Вилијама Смита, "когнитивну грешку", "тамну мрљу" или "психолошку болест коју треба лечити, а не теорију коју треба критиковати.

Идеологија лако постане здрав разум за онога ко је усвоји. Међу инстант конвертитима, новим верницима како национализма, тако и неолиберализма, није недостајало ни зилота који би да лече и просвећују ни моћника који воле њихов жар. Наши господари – они неизабрани, и данас су много моћнији од оних које смо заиста сами бирали – грађане Србије третирају као фокстеријера зачараног фонографом са најчувенијег заштитног знака у историји музичког бизниса. И они који верују да историја почиње 1389. и они чији се ментални хоризонт завршава 11. јула 1995. године увек ће наћи довољно жртава да оправдају свако испирање мозга и свако ограничавање критичког јавног говора. Чак су и неки кључни ослонци режимских фабрика полуистина и профитабилних виктимизација исти као и пре две деценије. НИН, некада стуб Милошевићеве пропаганде, данас је подједнако острашћен и неслободан глас наших НАТО господара.

За саможиве урбане Србе којима се обраћа "нови" НИН, Србија без Параде и Ћинђића је септичка јама. У њој они себе виде као псеудо-Буде, модерне лотосове цветове који би мирисали до неба и били богати и срећни да хиром једног Немањића нису осуђени да никну ван зидина "тврђаве Европа", са погрешне стране бриселске гвоздене завесе. То су они грађани Србије који верују да њихови сународници "убију или најуре" све оне који нису међу најгорима, да је "нормалних овде одавно исувише мало", да је "народ сјбан у главу" и да још није на "путу цивилизације".

Србија је једно од оних места где људи који тврде да су левичари још увек могу да изговоре да су "цивилизовани" и "културни" а да не поцрвене. (Тони Блер воли да говори о Британији и "другим цивилизованим нацијама", али он је одавно престао и да буде левичар и да црвени.) Ако се манемо цивилизације у једнини и заборавимо њене крваве темеље, остаје чињеница да је Европска унија данас умивена, богата и светла – што су зидови већи, двориште је чистије и цветније. Разумем зашто је сјај западане модерности многе заслепео, па им је све мрачно у Србији у коју није стигла очекивана "демократска дивиденда" - мало зноја и много пара и високе културе.

Наравно, то не значи да овде, као и у другим земљама, нема мрака и екстремизма, да

Непријатељ у огледалу

Пише: Зоран Ћирјаковић
понедељак, 12 децембар 2011 02:26

овде нема монструма који би да кољу не-Србе, да их преселе у масовне гробнице или врате у Турску. Али то не значи ни да је наша (де)нацификаторска НВО сцена имуна на изазове профитеризма и сласти коју доноси топли осмех моћи, какав је некада био резервисан за драгог "кућног роба" у САД или *évolués* у франкофонској Африци. Свако од нас има личне разлоге разлоге и случајне историје.

Ипак данашња, биполарна несрећа Србије није само у "првим" и "другим" плаћеницима, издајницима, фашистима, профитерима и шпијунима – њих ће бити увек и свуда. У нашем хистеричном дијалогу глувих важну улогу имају мале армије незадовољних "корисних идиота", људи који би у неким дугим околностима представљали симпатичну мешавину добронамерних, лудих и збуњених. Међу њима су и они чији крхки унутрашњи свет почива на схватању "што горе то боље", који се осећају лоше зато што је некое добро, који не желе да разумеју да је друштво увек компромис и да утопије неће бити остварене.

То није увек лако препознати у времену неолибералне дистопије, у свету у коме су неједнакости, контрола и потчињавање скривени иза фразе о транспарентности, инклузији и диверзитету. Поред тога овдашњаста стварност је додатно филтрирана тако што многе ружне и искључујуће последице политичке економије неолибералног "казино капитализма" и "тржишног фундаментализма" бивају пребачене у раван (не)културе – посрбљене, посељачене, оправослављене и опаланчене.

У оријенталистичкој рурализацији и етнификовању (национализовању) бројних лудорија транзиције и европеизације у Србији важну улогу имају људи који су само заменили поражене, комунистичке циљеве европским – највишим, како данас воле да кажу. Међу најмилитантнијим модернизаторима "примитивне" Србије су срећна деца комунизма, они који су, уместо Тита и Кардеља, на олтар утопијског друштвеног инжењеринга ставили ушећерене иконе Хане Арент и Карла Попера и окружили се сликама западне модерности у ружичастим рамовима.

Наше две најопасније утопије утемељене су на вери у коначно решење и страсти за анхилацијом непријатеља. Као алтернатива онима који би да кољу не-Србе (Нож, жица, Сребреница) јављају се "либерали" који би да Србе елиминишу на модернији начин, не прљајући руке. Једна грађанка је толико бесна да прижељкује да неко баца [атомску бомбу](#) "и
сравни ову најодвратнију државу на свету да нас никад више не буде. Да се трајно контаминира ово подручје."

Уз заљубљенике у контаминацију у истом рову су и професионални деконтаминарори. Дискурси који људе посматрају као бациле, гамад или радиоактивни отпад овде су одавно одомаћени и обилато спонзорисани. (Постоји и нешто што се зове "Центар за информативну деконтаминацију младих".) Забрана геј параде послужила је за бујање свињско-пацовско-патогених метафора. Нека гласила "либералне" Србије личе на енциклопедије дехуманизације, лексиконе зала која захтевају различите врсте деконтаминације или лова.

Једна наша бивша суграђанка, која данас живи у немачком граду у коме је "на фамозни гау приде ове године... изашло 600000 људи", упозорава оне који су остали у Србији да се "не може живети као човек тамо где звери ведре и облаче". "Земља Србија је пустош и зверњак", закључује ауторка која се није потписала јер брине за маму која која је сувише стара и зато је још у Београду. Њена саборкиња пише: "Јако ми је мило што не морам да живим у тој усраној, сјобаној, клеро-нацистичкој забокречини званој 'Србија'. Добро ми је овде на Западу и не намеравам се више враћати у Србију, којој желим сто је могуће брже распарчавање." Можда ове две госпође и не треба да се враћају. То што оне дијагностикују и што је њима мило представља главни разлог моје стрепње.

Ловостај је друго име за наш мир – овде већ десетак година не убијају туђе "звери". Али разлога за страх ће бити све док гласове разума надјачавају они који би да распарчавају људе или државе, који би да због стрепње и страха својих жртава – били они Срби, Бошњаци или гејеви – озвере друге и укину ловостај. Повратка у деведесте се треба плашити докле год о нашој судбини одлучују људи који не виде непријатеља зато што су разбили огледало.